

ЗБОРНИК РАДОВА

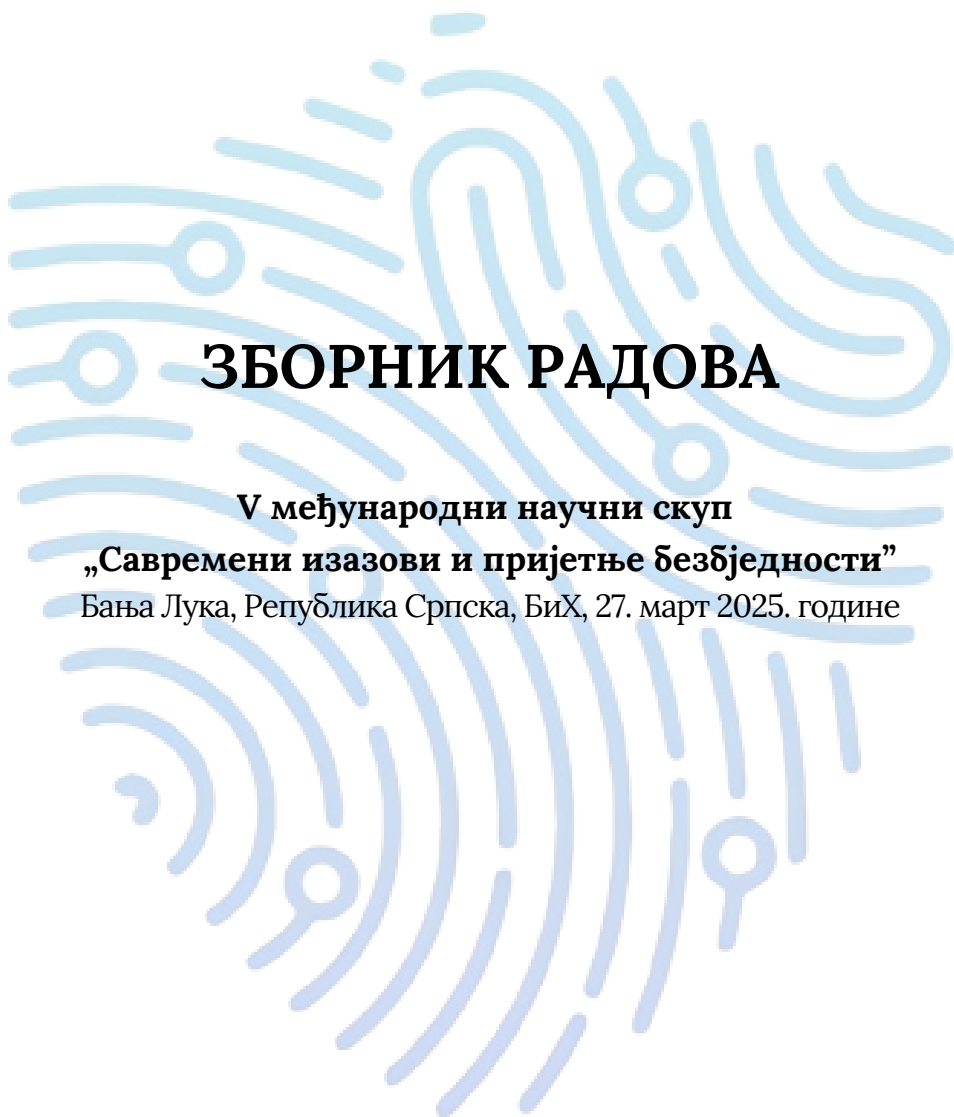
V међународни научни скуп
„Савремени изазови и пријетње безбједности”

Бања Лука, Република Српска, БиХ, 27. март 2025. године

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСТИХ НАУКА
FACULTY OF SECURITY STUDIES

ЗБОРНИК РАДОВА

V међународни научни скуп

„Савремени изазови и пријетње безбједности”

Бања Лука, Република Српска, БиХ, 27. март 2025. године

Бања Лука, 2025. година

Издавач

Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних
наука Булевар војводе Живојина Мишића 10А, Бања Лука

Едиција

Зборници

Главни и одговорни уредник

Проф. др Предраг Ћеранић
Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука

Штампа:

“MAKO PRINT ŠTAMPARIJA”
Banja Luka

Тираж:

120 примјерака

ISBN 978-99976-805-6-3

© Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука
V међународни научни скуп „Савремени изазови и пријетње
безбједности”, Бања Лука, Република Српска, БиХ, 27. март 2025. године

НАУЧНИ ОДБОР

- Проф. др Предраг Ђеранић, декан Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Зоран Ђурђевић, ректор Криминалистичко-полицијског универзитета, Београд, Република Србија
- Проф. др Младен Милошевић, декан Факултета безбедности, Београд, Република Србија
- Проф. др Павел С. Моисев, ректор Тамбовског државног универзитета имена Г. Р. Державина, Руска Федерација
- Проф. др Павел А. Ковалев, декан Факултета безбједности МГОУ, Москва, Руска Федерација
- Проф. др Јонче Ивановски, декан Факултета безбедности, Универзитет Св. Климент Охридски, Сјеверна Македонија
- Проф. др Оливер Бакрески, декан Филозофског факултета, Универзитет Св. Климент Охридски, Сјеверна Македонија
- Академик др Драган Симеуновић, директор Академије за националну безбједност, Република Србија
- Проф. др Драган Танчић, Институт за српску културу Приштина-Лепосавић, Република Србија
- Проф. др Ирина Безукладова, директор Департмана за међународне односе ТДУ имена Г.Р.Державина, Руска Федерација
- Проф. др Елена М. Приорова, ФБ МГОУ, Москва, Руска Федерација
- Доц. др Дарја ДД Осињина, Факултет за друштвене науке и масовне комуникације, Финансијски универзитет при Влади Руске Федерације, Руска Федерација
- Доц. др Александар В. Кочетков, директор Института за право и националну безбједност ТДУ имена Г.Р. Державина, Руска Федерација
- Проф. др Ратко Дуев, Филозофски факултет, Универзитет Ђирило и Методије, Скопје, Сјеверна Македонија
- Проф. др Тања Милошевска, Институт за мир, безбједност, Филозофски факултет, Универзитет Ђирило и Методије, Скопје, Сјеверна Македонија
- Проф. др Рудолф Нађ, Obuda University, Будимпешта, Мађарска
- Проф. др Laurence Armand French, University of New Hampshire, Сједињене Америчке Државе
- Проф. др Александар Чворовић, Police Sports Education Centre, Абу Даби, Уједињени Арапски Емирати
- Проф. др Милена Шетка, University of Chemistry and Technology, Праг, Чешка Република
- Др Воин Божинов, Академија наука, Софија, Бугарска
- Проф. др Дарина Григорова, Софијски универзитет Св. Климент Охридски, Софија, Бугарска
- Проф. др Лилиана Бројич, Војска Словеније, Словенија

- Проф. др Саша Мијалковић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Стево Јаћимовски, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Дане Субошић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Драган Млађан, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Велимир Ракочевић, Правни факултет Универзитета Црне Горе у Подгорици, Црна Гора
- Др Хрвоје Филиповић, Висока полицијска школа, Република Хрватска
- Проф. др Велибор Лалић, продекан на ФБН, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Жана Врућинић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Драгомир Јовичић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Дарко Паспаљ, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Саша Мићин, ФБН Универзитета у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Борис Тучић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Филип Кукић, Факултет физичког васпитања и спорта, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска БиХ
- Доц. др Драгана Васиљевић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Горан Амићић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Дражан Еркић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Драгиша Јуришић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Предраг Поповић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Гојко Шетка, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Лазар Вулин, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Дражен Миљић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

- Асс. Душко Башкало, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Асс. Милица Хрвач, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Исидора Којић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ

ЛИСТА РЕЦЕЗЕНАТА

- Проф. др Предраг Ђеранић, декан Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Елена М. Приорова, ФГБОУ ВО «Московский государственный университет геодезии и картографии» Московский колледж геодезии и картографии, Москва, Руска Федерација
- Проф. др Дарина Григорова, Софијски универзитет Св. Климент Охридски, Софија, Бугарска
- Проф. др Александар Чворовић, Police Sports Education Centre, Абу Даби, Уједињени Арапски Емирати
- Проф. др Рудолф Нађ, Obuda University, Будимпешта, Мађарска
- Проф. др Саша Мијалковић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Стево Јаћимовски, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Дане Субошић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Драган Млађан, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Радивоје Јанковић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Република Србија
- Проф. др Велибор Лалић, продекан на ФБН, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Жана Врућинић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Дарко Паспаљ, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Саша Мићин, ФБН Универзитета у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Проф. др Борис Тучић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Филип Кукић, Факултет физичког васпитања и спорта, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска БиХ
- Доц. др Драгана Васиљевић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Горан Амићић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Дражан Еркић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Драгиша Јуришић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Предраг Поповић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Гојко Шетка, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Лазар Вулин, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ
- Доц. др Дражен Миљић, ФБН Универзитет у Бањој Луци, Република Српска, БиХ

УВОДНИК

Међународни научни скуп под називом „Савремени изазови и пријетње безбједности“ у организацији Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, пети по реду, вођен искуствима из претходних година показао је да је сваки наредни скуп обимнији и богатији у односу на претходни. Показало се то како кроз бројност пристиглих научних радова (ове године њих 55), бројности аутора и коаутора, као и земаља из којих аутори долазе. На конференцији су учешће узели излагачи из шест држава (Русије, Мађарске, Бугарске, Сјеверне Македоније, Србије и Босне и Херцеговине) који су усмено излагали на српском, руском и енглеском језику.

Широк је спектар обрађиваних тема: механизми цивилне заштите и европска безбједност, савремене пријетње националној безбједности, тероризам, заштита критичне инфраструктуре, сајбер пријетње и вјештачка интелигенција у безбједности, полицијски послови, одлучивање у полицији, полицијска контрола, рад полиције у сектору, управљање ризицима савременог оружја, криминалистичко-техничке и форензичке теме, те теме у вези са физичком припремљеношћу и физичким статусом припадника служби безбједности.

Због бројности научних радова и излагача рад се одвијао у двије сесије. Присутни излагачи излагали су усмено, док су остали имали могућност да своје теме изложе путем онлајн платформе. Скуп је одржан 27. марта, у истом мјесецу у којем је Факултет безбједносних наука, као најмлађа чланица Универзитета у Бањој Луци, прославио своју осму годишњицу.

Испред организатора,
Проф. др Предраг Ђеранић

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА БЕЗБЕДНОСНИХ ПОЈАВА КАО ИНТЕГРАЛНА НАУЧНА ДИСЦИПЛИНА – PRO ET CONTRA Др Саша Мијалковић.....	11
ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ И ФИЗИЧКА ЗАШТИТА У ДРУМСКОМ ТРАНСПОРТУ РАДИОАКТИВНИХ МАТЕРИЈА: ПРАКСА МАЂАРСКЕ Rudolf Nagy, Милица Сикимић.....	23
О МЕТОДЕ ОЦЕНКИ ОПАСНОСТИ НАВОДНЕНИЈ ДЛЈА НАСЕЛЕНИЯ Ирина Олтян.....	40
ЛАЖНО ПРИЈАВЉИВАЊЕ КАО ВИД УГРОЖАВАЊА ЛИЧНЕ БЕЗБЕДНОСТИ Др Ратомир Д. Антоновић.....	50
ПРЕВЕНЦИЈА ПОПЛАВА НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ СРБАЦ И ОДГОВОР НА ОСНОВУ ГОДИНА СТАРОСТИ Бојан Бабић.....	61
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ АВТОМАТИЧЕСКОГО ИНФОРМИРОВАНИЯ ЭКСТРЕННЫХ ОПЕРАТИВНЫХ СЛУЖБ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ ВО ВРЕМЯ РЕАГИРОВАНИЯ НА ПРОИСШЕСТВИЯ С.А. КАЧАНОВ, В.Л. ГРАЧЕВ.....	70
ВОЗМОЖНОСТИ ОПТИМИЗАЦИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ СИСТЕМ-112 ПУТЕМ КОНСОЛИДАЦИИ РЕСУРСОВ В.Л. Грачев.....	78
ПРИЈЕДЛОГ КОНЦЕПТУАЛНОГ МОДЕЛА ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ Желько Зорић.....	87
ЈЕДИНИЦЕ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ СПЕЦИЈАЛИЗОВАНЕ НАМЈЕНЕ Драгиша Јуришић.....	102
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ СИСТЕМЫ СИТУАЦИОННОЙ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ И СВОЕВРЕМЕННОГО ОПОВЕЩЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ Качанов Сергей Алексеевич, Леонова Алла Николаевна.....	118
СИСТЕМЫ РАННЕГО ОПОВЕЩЕНИЯ - ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ И ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ Качанов Сергей Алексеевич, Леонова Елена Михайловна.....	123
БЕЗОПАСНОСТЬ ВОДНОЙ СРЕДЫ ПРИ ДОБЫЧЕ ЛИТИЯ ИЗ ГИДРОМИНЕРАЛЬНОГО СЫРЬЯ НА ПРИМЕРЕ КОВЫКТИНСКОГО ГАЗОКОНДЕНСАТНОГО МЕСТОРОЖДЕНИЯ ИРКУТСКОЙ ОБЛАСТИ Лузик Н.В., Сурканов В.А, Лобжанидзе Н.Е.....	128
УЛОГА РЕЛИГИЈЕ КАО ДЕТЕРМИНАНТЕ АКТИВНОГ ОДГОВОРА НА ПРИРОДНЕ КАТАСТРОФЕ Жарко Марчета.....	138
АКТИВНОСТИ (ПРОВОКАЦИЈЕ) ДРЖАВА ЧЛАНИЦА НАТО-А КАО ПРИЈЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ Бојана Кнежевић.....	162

ГЛОБАЛЬНЫЙ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЙ КРИЗИС УГРОЗА ЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ Якуцени С.П, Лобжанидзе Н.Е, Глушенкова Н.С.....	186
ИЗМЕНЬ ИСЛАМИЗМА И АНТИМИГРАНТСКЕ ПОЛИТИКЕ - ПОСЛЕДИЦЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ НА ЕВРОПСКУ И БАЛКАНСКУ ПОЛИТИЧКУ И БЕЗБЕДНОСНУ АРХИТЕКТУРУ Милован Суботић.....	195
ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА И ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У ПОЛИЦИЈИ Дане Субошић.....	210
ЕКОЛОШКО БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ И ПРИЈЕТЊЕ КАО САВРЕМЕНИ ОБЛИК УГРОЖАВАЊА ОПШТЕ БЕЗБЕДНОСТИ Михаела Томовић.....	228
БЕЗБЕДНОСТ КАО ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНА ПОТРЕБА САВРЕМЕНОГ ДОБА СА ОСВРТОМ НА РАЗЛИЧИТЕ БЕЗБЕДНОСНЕ ДИМЕНЗИЈЕ Михаела Томовић.....	242
САВРЕМЕНА (НЕ)БЕЗБЕДНОСТ ЕВРОПЕ: ДЕТЕРМИНАНТЕ И ОДГОВОРНОСТ Борис Тучић.....	254
DRUG STRATEGIES IN HUNGARY AT THE POLICE, NATIONAL, AND CAPITAL LEVELS SIVADÓ MÁTÉ.....	271
КОНЦЕПТУАЛНИ МОДЕЛ ХУБРИДНИХ ПРЕТЊИ БЕЗБЕДНОСТИ ИЗ УГЛА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ Милан Миљковић, Марко Ђорђевић.....	281
ПОДХОДЫ К ОПТИМИЗАЦИИ ВСЕСЕЗОННЫХ ДЕЗАКТИВАЦИОННЫХ РАБОТ ПРИ ОБЕСПЕЧЕНИИ РАДИАЦИОННОЙ И ЯДЕРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ Цыбиков Николай, Сидорович Татьяна, Фалеев Михаил, Зверьков Виктор, Каганов Валерий	295
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОЗДАНИЮ ПАСПОРТА БЕЗОПАСНОСТИ АВТОДОРОЖНЫХ РАЗВЯЗОК ТУННЕЛЬНОГО ТИПА Качанов Сергей Алексеевич; Капральный Юрий Викторович.....	308
SOPIANAE ACCIDENT PREVENTION SOFTWARE Szabolcs Mátyás, Zita Traub, Róbert Major.....	320
ОБ ОДНОМ ПОДХОДЕ К ОЦЕНКЕ УСТОЙЧИВОСТИ К УГРОЗАМ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРА КРИТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ Елена Арёфьева.....	329
УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ ПОЛИЦИЈСКИ СЛУЖБЕНИКА ПРИЛИКОМ ОБАВЉАЊА ПОСЛОВА И ЗАДАТАКА Александар Текић.....	342
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НЕФТЕГАЗОВЫХ УРБАНИЗИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ В УСЛОВИЯХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧС С ПРИМЕНЕНИЕМ ГИС – ТЕХНОЛОГИЙ Елисеєва Елизавета Антоновна, Сорвихина Анна Игоревна.....	358

RESPONSE TO ROAD TRANSPORT ACCIDENTS INVOLVING DANGEROUS GOODS IN HUNGARY Csaba Almási, Balázs Bognár , Gyula Vass, Lajos Kátai-Urbán.....	370
POSSIBLE APPLICATIONS OF BIM IN THE DESIGN OF ESCAPE ROUTES Gergő Érces,László Bodnár, Sándor Rác, Ferenc Varga.....	381
ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ПРОМЫШЛЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВЕНГРИИ Лайош Катаи-Урбан, Галина Владимировна Хорват, Йозеф Амбрус, Максим Катаи- Урбан.....	395
КРИЈУМЧАРЕЊЕ ДРОГА - БЕЗБЕДНОСНА ПРИЈЕТЊА САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ Дражан Еркић, Ивана Јовић, Мирослав Баљак.....	406
ПРИМЈЕНА ДИГИТАЛНЕ ФОРЕНЗИКЕ У ОТКРИВАЊУ СУВЕР КРИМИНАЛА Душко Вејновић, Славен Кнежевић.....	422
ИНФОРМАЦИОНИ РАТ И БЕЗБЕДНОСТ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ Стево Јаћимовски.....	444
ОСИГУРАЊЕ ИМОВИНЕ И СВИЈЕСТ О СЕИЗМИЧКОМ РИЗИКУ: ЕЛЕМЕНТИ УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ Весна Шипка , Љиљана Поповић , Мирјана Ландика.....	457
ПЕРЦЕПЦИЈА ИНТЕРПЕРСОНАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА И ГРАЂАНА Гојко Шетка, Драгомир Јовичић.....	488
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА ПОЖАРНЫХ И СПАСАТЕЛЕЙ: ЦЕЛИ, МЕТОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ БОЕВ Сергей Алексеевич, РАДЧЕНКО Олег Викторович, КАПРАЛЬНЫЙ Юрий Викторович.....	510
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ СКЛАДСКИХ ЗАПАСОВ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ УСЛОВИЯХ, НА ПРИМЕРЕ РАБОТЫ РАСПРЕДЕЛЁННЫХ СКЛАДОВ АО «ТАНДЕР»- ДРАБЕНКО Вадим Анатольевич, ДРАБЕНКО Дмитрий Вадимович, МАРКИН Юрий Викторович, ГОРБАТОВ Степан Денисович.....	516
ПРИНЦИП РАБОТЫ ПРОГРАММНО-АППАРАТНОГО КОМПЛЕКСА ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЗАГРЯЗНЕНИЯ ВОЗДУХА В ПОМЕЩЕНИЯХ КИРЬЯНОВ Александр Анатольевич,СИРОТКИН Владимир Юрьевич, БЕНЕВОЛЕНСКИЙ Сергей Борисович, КАПРАЛЬНЫЙ Юрий Викторович.....	527
РАЗРАБОТКА ВЫСОКОЭФФЕКТИВНОГО АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНОГО ИНСТРУМЕНТА С ПИРОТЕХНИЧЕСКИМ ПРИВОДОМ МАТОЧКИН Дмитрий Борисович, МАРКИН Юрий Викторович.....	537
IZVOĐENJE SPECIFIČNIH ZADATAKA I FIZIČKA SPREMNOST KADETA POLICIJSKE AKADEMIJE: IMPLIKACIJE ZA TRENING Miroslav Krnjić, Aleksandar Mededović, David Rogić, Miroslav Devušić, Filip Kukić.....	544
КЛУБОВИ БОРИЛАЧКИХ ВЕШТИНА И АИРСОФТ КЛУБОВИ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЕНЕРАТОРИ ЕКСТРЕМИЗМА: БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА КАО СУДИЈА СЛУЧАЈА Марија Ђорић.....	556

THE ROLE OF COMPLEMENTARY LAW ENFORCEMENT IN THE XXI. CENTURY Violetta Rottler.....	558
ПОЈЕДИНИ АСПЕКТИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ШПИЈУНАЖЕ Стефан Гајић, Иван Милић.....	568
ADVANCING FORENSIC INVESTIGATIONS WITH 3D PRINTING: INJURY RECONSTRUCTION, ANTHROPOLOGY, AND BIOLOGICAL EVIDENCE Orsolya Horváth.....	584
НАНОТЕРМИТНИ ЕКСПЛОЗИВИ Ивана Игњић, Милица Хрвач, Саша Мићин.....	586
САВРЕМЕНЕ МЕТОДЕ ОТКРИВАЊА ЛАТЕНТНОГ ОТИСКА ПАПИЛАРНИХ ЛИНИЈА Милица Хрвач, Ивана Игњић, Саша Мићин.....	605
ВЈЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (АИ) У БЕЗБЕДНОСТИ Исидора Којић, Милица Хрвач, Ивана Игњић, Саша Мићин.....	616
УЛОГА ДИВЕРЗИЈЕ У ЕФИКАСНОСТИ ТУЖИЛАШТВА И ИСТРАГЕ VÁRI Vince, Čvorović Dragana.....	635
ЈАВНО МНЕЊЕ КАО ПОЛИГОН ХИБРИДНОГ РАТА Мирослав Митровић.....	653
ДРУШТВЕНА ОТПОРНОСТ И САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ, РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ Милош Р. Миленковић.....	655
NEGATIVE DEMOGRAPHIC PROCESSES AMONG SLAVIC-ORTHODOX NATIONS AS A DIRECTED PROCESS Voin Bojinov.....	669
БЕЗБЕДНОСТ ДРУШТВА УТЕМЕЉЕНА НА КОНЦЕПТУ КРИЗЕ Катарина Јанковић, Милица Младеновић, Ненад Комазец.....	675
“БАЛТИЈСКИЙ ФАКТОР” В РАСПАДЕ СССР И БОЛГАРСКИЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ АНАЛИЗЫ Дарина Григорова.....	699
"MYTHS AND REALITIES: EUROPE IN THE SHADOW OF CONFLICTS" Ratko Duev.....	711

ИЗМЕЋУ ИСЛАМИЗМА И АНТИМИГРАНТСКЕ ПОЛИТИКЕ - ПОСЛЕДИЦЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ НА ЕВРОПСКУ И БАЛКАНСКУ ПОЛИТИЧКУ И БЕЗБЕДНОСНУ АРХИТЕКТУРУ¹

Милован Суботић

Пуковник др Милован Суботић, виши научни сарадник, је начелник Одељења за студије безбедности, Универзитет одбране у Београду – Институт за стратегијска истраживања, Вељка Лукића Курјака 1, Београд
milovan.subotic@mod.gov.rs

Апстракт: Мало је догађаја у новијој историји Европе који су до те мере утицали да се европски континент промени, као што је то случај са кризом продуженог трајања – мигрантском кризом са пиком из 2015. године. Промене су, синхронизацијом чиниоцима који их ближе одређују, обележене кроз политичке, културолошке, идентитетске, економске и безбедносне разлоге. Без обзира на различите углове посматрања овог феномена из домена политике, науке и безбедносних апарата, око једног се углавном сви слажу – миграције су промениле Европу. Оно што остаје предмет дискусије у јавном простору, али и међу посленицима академске и научне мисли, јесте на који начин се то десило, какве су последице и како управљати њима у све деликатнијем политичком и безбедносном тренутку у којем се Европа данас налази. Два су квалитативна показатеља последица које је мигрантска криза оставила на европском тлу која ће бити анализирана на страницама овог рада. Први се односи на исламизам, односно његове аспирације и домете на Европском тлу од половине друге деценије овог века. Други, и ништа мање важан, показатељ је из корпуса одговора на исламистичке наративе са примарном анализом адекватности оваквих политика по европску безбедност. Такође, уважавајући аспирацију да се на основу локацијског одређења предмета истраживања истраже последице мигрантске кризе, у раду се, према сазнањима о променљивости и развојности, идентичности и различитости, те супротности и противречности, анализирају последице мигрантске кризе на шире европском простору и у балканским земљама.

Кључне речи: мигрантска криза, исламизам, десничарски екстремизам, безбедност, Европа, Балкан.

195

1 - Рад је настао као део пројекта Министарства одбране: „Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми”, бр. ИСИ/ДХ1/24-25, а који истраживачки тим Института за стратегијска истраживања и спољних сарадника реализује у периоду 2024-2025.

УВОД

Миграторна кретања су кроз целу човекову историју доносила контакт са различитостима које су по правилу генерисале неспоразуме и конфликтност. Она супремациона вододелница у неминовном контакту са различитостима које собом носе миграције, свакако је култура. Културни обрасци које су долазили од неког другог, страног, непознатог (обрасци тзв. страних култура) прихватани су или одбацивани на основу одређених система вредности према којима су процењивани (Subotić, 2021. 34).

Данашње миграције са собом дакле доносе проблеме који се усложњавају у добро познатом интереснуму чије је главно обележје каузалност, према којој мигранти морају да се суоче са ситуацијом прилагођавања „друштву домаћину“ од којег се, са друге стране, очекује да се прилагоди њима. Стога се добар део савремене литературе из области социолошких, антрополошких, и геополитичких наука управо бави различитим проблемима који се јављају док се имигранти прилагођавају новом окружењу, али и ново окружење њима. Из угла све секуритизованијих погледа на миграције на европском тлу, ова питања се пре свега тичу каузалности између новопридошлица и раста исламистичког екстремизма у Европи, односно инкриминација повезаних са делима из спектра политичког насиља, првенствено тероризма. Долазак великог броја миграната, посебно из веома различитих друштвених или културних средина од заједница које их примају, такође може представљати озбиљне изазове за друштвену кохезију. Ово може имати практичне импликације за државе, на пример, у погледу алокације ресурса, као и више концептуалних импликација у погледу модела интеграције и националног идентитета.

Други угао посматрања је начин на који реагују „домаћини“ ових новопридошлица. „Као одговор на екстремизам исламистичке провенијенције, јавља се европска екстремна десница. Она се може јавити у различитим појавним варијантама почевши од отворено неофашистичких група, покрета и организација, па све до антисистемских снага и популистичких покрета“ (Ђорић, 2017: 48). Европски популистички дискурси, често ослоњени на изражене националистичке наративе, искористили су ову прилику за перманентно истицање претње од исламизације Старог континента, а чињеница да су многи од новопридошлица управо следбеници најмлађег монотеизма, слику „муслиманске инвазије“ чини још убедљивијом. Оно што је такође ишло на руку десним популистима свакако су били и бројни терористички напади на европском тлу који су коинцидирали са мигрантским таласом. Десни популизам, на наративима антиусељеничке политике, тако је постао значајан

„састојак“ у манифестима различитих екстремистичких група и покрета, па и изборних слогана политичких партија данашње Европе, од којих су неке постале и део извршне власти (Subotić, 2022).

Стога је неопходно сагледати актуелни геополитички моментум у Европи обележен претензијама исламистичких идеолога и протагониста, али и растом крајње десних европских наратива у окриљу антимигрантске политике и посматрати их као изазове савременој европској безбедности. Такође, у даљем тексту ће бити анализирани неке сличности и разлике шире-европских и балканских прилика у контексту ових двоструких изазова које данашње миграције са собом носе.

ДОМЕТИ ИСЛАМИСТИЧКОГ ЕКСТРЕМИЗМА У МИГРАНТСКОЈ КРИЗИ

Нема никакве дилеме да је милитантни политички ислам умногоме променио слику региона насељених следбеницима најмлађег монотеизма, понајвише региона северне Африке и Блиског истока. Исламска друштва, која су кренула у транзицију са почетком „Арапског пролећа“, нису се напрасно „пробудила“ у демократији. Штавише, транзицију ка уређенијим друштвима заменили су грађански ратови, односно перманентна нестабилност и разарање ионако крхких институција, односно економска и социјална девастација ових друштава. Улога политичког ислама, поготово његових милитантних огранака, као окидача за стварање и одржање снажномигрантског таласа ка Европи, је значајна. Такође, не би требало занемарити чињеницу да су у оваквом развоју догађаја значајно партиципирали и кључни „играчи“ Запада, у првом реду САД и најмоћније земље Европске уније. Делује мало вероватно да се криза није могла предвидети, односно да интервенционисти нису знали да је демократизација ових простора процес дугог трајања. Увођење демократије „преко ноћи“, уз одсуство подршке оним снагама које би могле представљати какву-такву демократску алтернативу секуларним диктаторима, широм је отворило врата онима који су своју прилику дуго чекали – милитантним исламистима (Subotić, 2022).

Илегалне миграције и терористичке акције које се повезују са њима, на различите начине дотичу готово све земље света, са којима се актери међународне и националних безбедности тешко и континуирано боре. У научној теорији, међународној политици, међународном праву, али и у пракси међународне заједнице, ове две појаве посматрају се и третирају одвојено, мада бројна сазнања указују одређене везе међу њима – на њихову међусобну условљеност и повезаност. Такође, чињеница је да у највећем броју мејнстрим медија, али и мањих медија и друштвених мрежа, који снажно обликују ставове људи о овим феноменима, њихова међузависност поприма све вођеније облике закључивања у којима се нуди

двострука „истина“. Једна је да пораст тероризма условљава пораст миграција и друга да појачавање миграторних токова узрокује раст броја терористичких аката.

Прва „истина“ се може приказати и без знака навода, јер је утемељена на необоривим чињеницама. Бројни примери у арапском свету након „Арапског пролећа“ и јачања исламистичких група и покрета, тада оличених у „Исламској држави“, сведоче да је низ терористичких акција свакако допринео експанзивности мигрантских токова који су изазвали највећи миграторни удар ка Европи 2015. године. Истина, тероризам „на извору“ није једини покретач миграција, но свакако јесте њихов чинилац и то један од најзначајнијих. Дакле, теза да тероризам узрокује миграције свакако стоји, но чини се да ћемо приликом потврђивања друге „истине“ имати много више посла. Па да кренемо.

За почетак, фокусираћемо се на мигрантски најфреквентнију 2015. годину и број терористичких дела на европском тлу у тој години. Укупан број успешних и осујећених терористичких напада у тој години је 108, где се мање од 20 одсто односи на исламистички инспирисане извршиоце. Током 2016. и 2017. године број оваквих дела расте (140 и 199), да би перманентно бележио пад до 2021. године – благи раст је примећен 2022. године и то примарно из корпуса левичарског екстремизма (Statista, 2024).

Оно што је такође индикативно за истраживање, јесте упоређивање броја терористичких напада са бројем ухапшених за дела тероризма. Овде се може уочити значајна диспропорција између обрађених података, која се огледа у томе да је несразмерно већи проценат ухапшених за дела исламистички инспирисаног тероризма у односу на екстремистичку припадност осталих осумњичених (Statista, 2023).

Шта нам говоре ови бројеви? Највећи број дихадистичких напада је био 2017. године, када је вишеструко смањен број нелегалних улазака у Европу. Даље, од 2019. године (искључујући атипичну „ковид годину“ – 2020), број ирегуларних улазака у Европу је перманентно растао. Да ли је то праћено експанзијом броја терористичких акција на исламистичким наративима? Напротив, све већи број нелегалних улазака је свих анализираних година био обрнуто пропорционалан броју извршених или покушаних терористичких напада. Број погинулих у овим нападима на европском тлу доживео је пик 2015. и 2016. године, са најсмртоноснијим нападима у Паризу, Ници и Бриселу, да би и ови бројеви наставили да падају, упоредо са поновним растом миграција ка Европи. Оно што је још важно истаћи је да се број страдалих од тероризма у Европи за време пика мигрантске кризе такође може примарније везивати за, тада још увек снажну, „Исламску државу“ и њену жељу да коплетну ситуацију са миграцијама учини максимално неподношљивом. Уосталом, коначни циљ исламистичких екстремиста јесте да изазову што снажнији одговор друге стране, и управо се

прелазак на перманентно ванредно стање у демократским земљама сматра њиховим успехом².

Подаци из 2022. и 2023. године (уједно најекспанзивнијих миграторних година од 2015-е) су још индикативнији и говоре о недвосмисленијој диспропорцији између упоређиваних појмова (Evropska komisija, 2024). Тако је број терористичких напада у Европској унији у 2022. години достигао 28, што је други најмањи број напада у анализираним годинама. Као последица тога, број смртних случајева изазваних терористичким нападима у Европи био „само“ четири у 2022. години. Италија је имала највећи број терористичких напада у Европи 2022. године – укупно дванаест, у поређењу са шест у Француској и четири у Грчкој (Statista, 2024). Подаци из 2023. године, говоре о „само“ 25 страдалих од тероризма, од чега су последица исламистичких напада, „тек“ троје погинулих (Joyner, 2023).

Када говоримо о почетку најинтензивнијег мигрантског таласа према Европи (који је током 2015-е и 2016-е године свакако пропраћен значајним бројем терористичких акција на европском тлу), али и о последњих неколико година (када се појачан мигрантски прилив дешава упоредо са значајним смањењем броја терористичких акција и последица које оне производе), морамо да будемо свесни ризика који пред нас ставља статистика Нема никакве дилеме да руте обележене интензивнијом фреквентношћу имплицирају значајније шансе да се терористи могу инфилтрирати међу мигрантску популацију или придружити цихадистичком тероризму у каснијој фази. Па ипак, упркос овој општеизведеној релацији, не можемо са сигурношћу рећи и да постоји мерљива узрочна веза. Избор да неки човек постане терориста очигледно није примарно одређен припадношћу мигрантској популацији, већ је под утицајем низа фактора као што су индивидуална искуства, услови живота у тренутку доласка, те добровољни или недобровољни контакти са шире криминалним и (или) исламистичким мрежама (Subotić & Mitrevska, 2025).

Истовремено, не постоје јасне и недвосмислене анализе које указују на директну повезаност између хипотезе да „тероризам узрокује миграције“ и оне према којој „миграције узрокују тероризам“. Прва теза је утемељена и умногоме доказана. Концентрисана и масовна деловања терористичке организације која је тада била у зениту снаге – „Исламске државе“, су без икакве дилеме допринела обиму и интензитету снажног миграторног притиска ка Европи. Истовремено, интензитет терористичких активности и број смртних случајева од тероризма на тлу Европе (превасходно у Француској) из мигрантски најекспанзивније 2015. године, показао је високе бројеве (Subotić & Mitrevska, 2025). Ипак, не може се извести закључак да је пораст броја ирегуларних улазака од чак 80 одсто у односу на просек из

2 - О борби против тероризма као могућем трансмитеру за прелазак на ванредно стање предугог трајања, на примеру Француске, средином друге декаде овог века, више у: (Суботић и Миленковић, 2018).

периода од 2010. до 2014. године, повећао број напада и (или) смртних случајева од тероризма у Европи за тако висок проценат. Најновији укрштени подаци из већ четврте узастопне године са повећаним мигрантским притиском ка Европи, са реализованим или запрећеним делима тероризма, говоре управо супротно. Просечно годишње повећање броја ирегуларних миграната у Европи, од 2021. године, износи близу 33 одсто, док је истовремено број терористичких активности мањи за скоро 35 процената (Subotić & Mitrevska, 2025).

Нема дилеме да имиграција „доприноси“ ширењу тероризма из једне земље у другу, али је мало вероватно да ће имиграција сама по себи бити директан узрок тероризма, тј. „да ће извршиоци терористичких аката примарно користити мигрантске токове за своје путовање“ (Благојевић, 2018: 56). Уједно, за сада нема недвосмислених емпиријских доказа да су ирегуларни (имигранти прве генерације) склонији да постану терористи, уз варијаблу да миграциони токови из земаља у којима је тероризам фреквентнија појава, свакако имају значајнији утицај на нападе у земљама одредишта.

Такође, иако су забележени случајеви инфилтрације бораца ИСИС, Ал-Каиде, ОВК и других терористичких организација међу новопридошлице, не може се закључити да миграције утичу на повећање терористичких чињења на Балкану (о чему ће бити нешто више речи у делу „неке сличности и разлике шире-европских и балканских прилика“), док у Европи свакако повећавају шансе за тероризам али опет мање од напада које су вршили неисламски европски терористи (ИРА, ЕТА и слично) на тлу Европе током прошлог (делимично и овог) века. Остатак Европе се више суочава са индивидуалним чиновима и „усамљеним вуковима“ који често долазе из друге и треће генерације миграната, и више као резултат саморадикализације, а мање као чин организован и оркестриран од стране терористичких организација. У коначном, сви наведени резултати сугеришу да упркос обимним политичким и медијским сугерисањима о супротном, неовлашћена имиграција није била централни покретач терористичких активности последњих деценија.

РАСТ КРАЈЊЕ ДЕСНИХ ЕВРОПСКИХ НАРАТИВА У ОКРИЉУ АНТИМИГРАНТСКЕ ПОЛИТИКЕ

200

Савремене миграције, нарочито оне које називамо ирегуларним³, узрокују значајне безбедносне последице. Када је реч о врсти тероризма

3- Иако је очигледно да универзално прихваћена дефиниција ирегуларне миграције не постоји, термин се генерално користи за идентификацију особа које се крећу изван редовних миграционих канала (Суботић, 2004: 47). Опсерваторија за миграције (The Migration Observatory) на Универзитету у Оксфорду дефинише ирегуларну миграцију као „ток људи који улазе у земљу без законске дозволе земље, док се термин ‘ирегуларни мигранти’ обично односи на број миграната у земљи који немају право да тамо бораве“ (Vollmer 2011).

који са бујицом миграната расте као безбедносни изазов, тачније као директна претња безбедности, одговор је наоко једноставан и једнозначан – опасност која нараста је опасност од исламистички инспирисаног тероризма, будући да је огroman проценат данашњих миграната који крећу пут Европе из корпуса следбеника најмлађег монотеизма. Међутим, као и у свим комплексним једначинама, ствари не стоје баш тако просто. Будућност (не)безбедности која нас чека у Европи свакако ће бити обележена снажењем исламистичког екстремизма, али његов пораст ће бити праћен једном другом врстом екстремизма, а то је десничарски, који ће све више испољавати реактивну природу у односу на миграције (Subotić, 2022).

Нагли раст екстремне деснице представља глобални тренд, који је до пуног изражаја дошао у последњих неколико година. Екстремне десничарске групе, покрети и политичке партије, као и појединци добијају све већу подршку грађана у Европи и САД, али и у Јужној Америци, Аустралији и Новом Зеланду, доводећи у питање демократски поредак (Heater, 2021). Антимигрантски ставови постали су саставни део политичког мејнстрима већине западних држава у претходних неколико година, на шта је утицало неколико међусобно повезаних фактора, односно низа махом лоших искустава који су погодили ове државе.

Најпре, ЕУ је доживела велико проширење 2004. и 2007. године, када је десет држава источне и централне Европе примљено у чланство Уније (са Кипром и Малтом у ЕУ је примљено укупно 12 држава). То је покренуло велики талас миграција становника ових држава ка „старим“ и богатијим чланицама ЕУ, што је пак утицало да ове државе буду економски оптерећене. Додатни притисак на економије ових држава било је избијање финансијске кризе 2008. године, када је свет задесио нови шок. Грађани су почели да страхују да ће им извесност будућег посла бити угрожена не само због економске кризе већ и због јефтиније мигрантске радне снаге, међу којом је било доста и високообразованог кадра (Billet, et. al., 2014). Масовни прилив избеглица и миграната са Блиског истока и из Северне Африке у Европу 2015. године, само је појачао све те страхове. Коначно, због низа терористичких напада, које су починиле исламистичке групе и појединци, од напада на „Куле близнакиње“ у САД, па надаље широм Европе, у великом броју западних држава почела је да се шири снажна исламофобија, што је мигрантска криза само додатно ојачала, те утицала на спајање исламофобичних и антимигрантских ставова (Hafez & Bayrakli, 2020).

Ову „савршену олују“, као сублимат политичке, економске и мигрантске кризе, уз страхове грађана које је ова ситуација подстакла, искористиле су партије крајње деснице широм Европе. Провокативним изјавама и акцијама, ове политичке партије успеле су да привуку пажњу тзв. великих медија, те да теме миграција и њихове секуритизације високо позиционирају у агендама своје политике. Приметан пораст говора мржње

и реторике подела усмерених на имигранте убрзо је постао *mainstream* политичког живота многих партија данашње Европе. Скоро да не постоји држава у Европи, у којој крајње десничарске партије нису забележиле значајан раст популарности и добре резултате на општим изборима, као и на изборима за Европски парламент (Kamenova & Pingaud, 2017). Да је екстремна десница порасла и продрла на политичку сцену Европе, најбоље показује податак да су крајње десничарске политичке партије 2019. године освојиле duplo више мандата на изборима за Парламент ЕУ него пре пет година (Yafai, 2019).

У строго „канонском“ политичком смислу, тј. у погледу раста крајње деснице измерену кроз утицај политичких организација овакве провенијенције које се „мере“ на изборима, чињеница је да је одговор на све присутнији исламизам променио политичку динамику широм континента. Свака држава чланица НАТО-а и Европске уније данас има барем једну странку са јаким фокусом на миграције, ислам и исламизам. Њихов раст који траје од ескалације мигрантске кризе 2015-е године, па до данас, учинио је да овакве политичке организације у скоро десетак земаља могу значајније утицати на политику, одлучивати о владајућим коалицијама, држати власт или представљати кандидате за будуће владајуће већине.

Иако је њихов примарни фокус окренут заштити њихових држава и становништва од „исламистичке инвазије на Европу“, неке од ових политичких организација све чешће артикулише и политике које су веома негативне за трансатлантске односе. Овај табор укључује немачку „Алтернативу за Немачку“ (*Alternative für Deutschland*), која је практично настављач организације „PEGIDA“ (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*); „Национални фронт“ (*Rassemblement national*) у Француској; аустријску „Слободарску партију“ (*Freiheitliche Partei Österreichs*); „Партију слободе“ (*Partij voor de Vrijheid*) у Холандији; словачки „Смер“ (*Smer – sociálna demokracia*), FIDES у Мађарској; бугарски „Препород“ (*Възраждане*); *Vlaams Belang* у Белгији; „Конфедерацију“ (*Konfederacja Wolność i Niepodległość*) у Пољској, те „Слободу и демократију“ (*SPD – Svoboda a přímá demokracie*) у Чешкој (Oztig, 2022). Политичке партије са израженим антиисламским наративима у другим државама чланицама ЕУ, као што су оне у Шведској, Данској, Италији, Шпанији и Румунији су благонаклоније према политици НАТО-а и САД (Boyse, 2024).

Повећана израженост антимуслиманских ставова сигнализира дубљи помак у партијском систему европских земаља од економских подела ка „културним“. Све више, ставови према муслиманима постају моћан заменик за дугу листу првенствено културних питања и притужби, укључујући и демографске проблеме. Демографске страхове – чак и ако не одговарају стварности – тешко је игнорисати у демократијама, где променљиви етнички или верски састав становништва може да

обликује, па чак и да одреди да ли странка може да победи на локалном или националном нивоу (Shadi, 2019).

НЕКЕ СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ ШИРЕ-ЕВРОПСКИХ И БАЛКАНСКИХ ПРИЛИКА

Најпре треба истаћи домете исламистичког екстремизма у регионалним оквирима. Ратови 90-их, нарочито на примеру Босне и Херцеговине, пропраћени су значајним партиципативним елементом везаним за исламистичке борце, па чак и монолитне војне организације састављене од милитантних исламиста. Примери деловања исламистичких ћелија присутни су и у послератном периоду, а рефлексije ових наратива су забележене у Р. Србији (нарочито на простору Рашке области и на Косову и Метохији). Такође, већ је у више наврата документовано учешће индоктринисаних бораца у име ислама на ратиштима широм Блиског истока у годинама које су представљале оквир за покретање великог мигрантског таласа према Европи.

Истовремено, не може се закључити да је (изражено у бројевима почињених дела тероризма и подигнутих оптужница за ову врсту политичког насиља) дошло до ескалације овог феномена у регионалним условима. Оно о чему се свакако може говорити јесте пораст опште небезбедности на мигрантским рутама, најчешће на локалитетима близу граница западнобалканских земаља са земљама ЕУ (Subotić, 2024a). Ови локалитети су у последњих неколико година изложени различитим облицима небезбедности, попут пролиферације људи и оружја, те сукобима између кријумчарских група, што у коначном има за последицу пораст несигурности за домицилно локално становништво. Зидови очигледно доводе и до пораста „тражње” за кријумчарским услугама, за шта је пример Србије (као земље која на, формално затвореној, али никад прекинутој, балканској рути представља последњу границу пред „капијама” Европске уније и Шенген зоне) један од еклатантнијих (Subotić, 2024b: 27). Дуж целе границе са Мађарском стварају се илегална насеља, као својеврсни мигрантски колектори са потенцијалом за нову итерацију кријумчарских „услуга”, што је праћено сукобима између кријумчарских група и општим порастом небезбедности у пограничном подручју (Суботић, 2024: 55).

Што се тиче регионалног контекста везаног за раст крајње десних наратива на темељима антимигрантских и антиисламских идеја, и на овом примеру се могу уочити значајне разлике у односу на шири европски контекст.

Свакако да се не сме занемарити чињеница да је успех крајње десних политичких странака у државама са бројном мигрантском популацијом,

као што је то, на пример, случај у Италији, Немачкој и Француској, утицао на то да екстремна десница и у другим државама покуша да ову тему искористи за раст утицаја и подршке међу бирачима. Ни Србија није изузетак, те су поједине, тада парламентарне, политичке партије („Двери” и „Доста је било”) почеле бирачима да упућују антимигрантске поруке и да плаше грађане Србије да ће постати мањина у сопственој земљи због „тајног плана” за насељавање миграната у Србији (Petrović, 2020). Осим настојања крајње десних политичких партија да остваре успех по узору на десницу у другим државама једноставним копирањем њихових порука, на прихватање антимигрантских и исламофобичних политика утицало је и унапређење сарадње и боље повезивање десничарских политичких партија широм Европе. Бољи резултати на изборима овим партијама доносе и више финансија, односно више средстава за унапређење сарадње са десницом из других држава. Највидљивији пример представља „Алтернатива за Немачку” (Alternative für Deutschland – AfD), која је након добрих резултата остварених на изборима последњих пет година основала своју фондацију *Desiderius-Erasmus-Stiftung*, преко које финансира екстремну десницу на Балкану (Matković, 2021).

Поучени успехом десничарских политичких партија широм Европе, и многи екстремно десничарски покрети (без директне претензије на политичку власт) су на своју агенду ставили и антимигрантску политику. „Народна патрола” је најистакнутија антимигрантска група у Србији, која је до данас остала доследна антимигрантској реторици и деловању. Ова група је почела да пресреће и малтретира мигранте на улицама Београда почетком 2020. године. Тада је још увек носила назив „Иницијатива – Нема предаје Косова и Метохије” (Bogdanović, 2020). Од тада делује посредством два канала: на улици и на друштвеним мрежама. Што се тиче уличног деловања, припадници групе „Народна патрола” организују окупљања и протесте, али и тзв. „патроле” током којих пресрећу мигранте, застрашују их и врше „грађанска хапшења”. Често се истиче да чланови групе „Народна патрола” и њихове активности немају везе са политиком и политичарима како би се привукао што већи део резигнираног и апатичног становништва.

Темом миграната се повремено бавио и покрет „Левијатан”. Они су у пар наврата патролирали по Београду и другим градовима, пресретали мигранте и претили им, а снимке објављивали на друштвеним мрежама. Иако мигранти нису приоритетна тема на агенди овог екстремно десничарског покрета, који делује под маском организације за заштиту животња, они су искористили заинтересованост грађана за тему од предизборне кампање у пролеће 2020. године (Rogač, 2020). Обе групе редовно снимају своје акције и деле их на друштвеним мрежама, што доприноси да се створи ефекат аутентичности и публика убеди у веродостојност њиховог деловања. Снимци најчешће садрже само

епилог, односно на њима се ван контекста приказује како се чланови обрачунавају са неким мигрантом ког означавају као починиоца кривичног дела, према добро познатим правилима гомиле у којој је „сваки чин заразан и то у мери да појединац лако жртвује свој циљ ради успеха гомиле“ (Subotić, Dimitrijević, 2016: 517). Без обзира на то, снимци конкретних акција које промовишу као „спречавање напада“ или „решавање случаја“ изазивају прегршт позитивних реакција грађана, који их у коментарима хвале.

Па ипак, све наведено у регионалним оквирима (елаборирано на примеру Србије, јер су примери осталих западнобалканских држава махом слични), више нас утемељује у разликама експлоатације миграција у политичке сврхе у земљама ЕУ и регионалних земаља, те успеха у томе. Док се на примеру поменутих земаља ЕУ недвосмислено може утврдити изборни раст странака на наративима антуусељеничке и антимуслиманске политике, овдашња политичка сцена гледе овог случаја скоро да није претрпела никакве промене. Чак, уколико хоћемо да будемо детаљнији, политичке странке које су повремено експлоатисале антиимигрантске наративе у свом политичком поступању, су редом доживљавале политичке поразе и постајале ванпарламентарне (Случај „Двери“, „Доста је Било“, „Заветника“ и слично).

Два су разлога због чега је ова тема различито успела у ЕУ и рецимо у Србији. Први се тиче специфичности парламентарног живота у Србији, која је већ дуже од деценију обележена сувереном владавином једне странке и монополизацијом свих тема, па и ове која се односи на миграције. Други, и ништа мање важан, је вишедеценијско постојање осталих екстремистичких наратива обележених наслеђем ратова 90-их, па чак и из 40-их година прошлог века. Антагонизација на наративима етције, вере, односно непомирљивости између наизглед сличних култура и идентитета балканских народа и држава није могла да уступи место теми какве су миграције. Просто, десничарски наратив екстремизма је, у складу са његовом изворном природом – као појаве у времену али и у простору (Subotić, 2010: 299), „заузет“ комшијским разрачунавањима. Дакле, тезе да је снажење екстремистичке реторике на овим просторима изазвано односом према миграцијама, а нарочито да тема миграција подједнако утиче на раст екстремне деснице у ЕУ и региону Западног Балкана, не стоје.

ЗАКЉУЧАК

Одјеци развоја догађаја на „извору миграција“ имали су јасну екстремистичку еквиваленцију на „мигрантском ушћу“ – Европи (Subotić, 2022: 135). Секуритизација миграција је на европском тлу обележена на двојак начин. С једне стране је са мигрантским таласом стигла опасност од јачања већ етаблираних организација милитантног исламизма у Европи, а са друге стране је просто експлодирао и домицилни отпор свему што има исламску конотацију.

Уједно, исламисти су добили нови „провајдер“ за ширење својих идеја и чињења у Европи, док су европске крајње десне и екстремистичке организације добиле оно што су такође годинама прижељкивале – алиби за своје антиусељеничке и антимуслиманске ставове.

И док се у агенди званичне европске администрације (и поред декларативног успостављања нове легислативе 2024. године) не назире конкретна политика која би амортизовала проблем и водила свеобухватном и дугорочном решавању питања имиграције, на крајњој десници су ескалирали антимигрантски сентименти и теорије завере. Њих карактеришу различите варијације десничарске идентитетске политике о претњи исламизацијом Европе и потискивању домицилних Европљана пред људима „другачијих цивилизацијских одлика“, пре свега са Блиског Истока и севера Африке. Са једне стране политичког спектра: несналажење, инертност и игнорисање проблема, а са друге стране провала десног популизма која даје за право „браниоцима Европе“ за даље ширење екстремистичких наратива.

Миграциона криза ће вероватно наставити да „забија клин“ између европских политичких елита и све више незадовољне и немирне јавности, посебно у најугроженијим земљама јужне и западне Европе. Такође, наставиће се суочавање са двоструким изазовом.

С једне стране, изналажењем административних решења за заустављање или барем смањење прилива миграната, а на фундаменталнијем нивоу, за решавање културне димензије промена које имиграција, посебно са Блиског истока и из Африке, поставља у средиште европске политичке дебате. У овом интересу ће културна димензија постајати све значајнија тема, пошто европске елите неумешто избегавају дискусије о националном идентитету и култури као основама за друштвену кохезију и отпорност.

Све је извесније да ћемо у наредним годинама, из овог истраживачког угла посматрања, гледати много тога већ виђеног: раст заинтересованости исламистичких екстремиста за ширење својих идеја и чињења на европском тлу, али и све израженији раст крајње деснице као згодног одговора на прво. Ескалација тензија којом се превише дуго управља бирократским полумерама, за последицу ће имати све већу децентрализацију онога што се некада сматрало самоувереном и геостратешки асертивном Европом.

ЛИТЕРАТУРА

- Billiet, J, Bart M. & Hans D. W. (2024). The relationship between ethnic threat and economic insecurity in times of economic crisis: Analysis of European Social Survey data. *Migration Studies* (2): 2. <https://doi.org/10.1093/migration/mnu023>.

- Boyse, M. (2024). *Growing Islamism in Europe Negatively Affects US Interests*. Hoover Institution.
- Благојевић, В. (2018). Кључне реперкусије миграционе кризе у југоисточној Европи. *Војно дело* (70): 2. 51-70. <https://doi.org/10.5937/vojdela1802051B>
- Ђорић, М. (2017). Мигрантска криза као генератор десничарског и исламистичког екстремизма у Европи, *Политичка ревија* (51): 1. 39-54.
- Evropska komisija. (2024). *Statistički podaci o migracijama u Evropi*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/statistics-migration-europe_hr
- Hafez, F. & Enes, B. eds. (2020). *European Islamophobia Report 2019*. Ankara: Foundation for Political, Economic and Social Research.
- Heather, A. (2021). Far-Right Extremism is a Global Problem. *Foreign Policy*, January 15. <https://foreignpolicy.com/2021/01/15/far-right-extremism-global-problem-worldwide-solutions/>.
- Joyner, E. (2023). Terror risk in Europe: How big is it and from whom? *Deutsche Welle*. December, 21.
- Yafai, F. A. (2019). The far-right's influence in Europe is much greater than its new EU Parliamentary group suggests. *Euroactiv*. June 27 2019. <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/opinion/the-far-rights-influence-in-europe-is-much-greater-than-its-new-eu-parliamentary-group-suggests/>.
- Kamenova, D. & Etienne P. (2017). *Anti-migration and Islamophobia: Web populism and targeting the 'Easiest Other in Populism and the Web*. London: Routledge.
- Lacin I. O. (2022). Islamophobic Discourse of European Right-Wing Parties: A Narrative Policy Analysis. *Social Currents* (10): 6. <https://doi.org/10.1177/23294965221139852>
- Laraib, A. (2024). *Threats to Human Rights: The Impact of Far-Right Rhetoric in Europe's Political Landscape*. Geneva International Center for Justice.
- Matković, A. (2021). Kako nemačka ekstremna desnica na Balkanu gradi stranke protiv izbeglica. *Mašina*, 13. oktobar. <https://www.masina.rs/kako-nemacka-ekstrem-na-desnica-na-balkanu-gradi-stranke-protiv-izbeglica/>
- Petrović, I. (2020). Srpski desničari vode kampanju preko leđa migranata. *Deutsche Welle*, 20. februar. <https://p.dw.com/p/3Y3Wj>
- Rogač, M. (2020). Razvojni put Levijatana: Od brige za pse do potere za migrantima. *Istinomer*, 29. maj. <https://www.istinomer.rs/analize/razvojni-put-levijatana-od-brige-za-pse-do-potere-za-migrantima/>.
- Shadi, H. (2019). The role of Islam in European populism: How refugee flows and fear of Muslims drive right-wing support. *Society & Culture*. February, 11. <https://www.brookings.edu/articles/the-role-of-islam-in-european-populism-how-refugee-flows-and-fear-of-muslims-drive-right-wing-support/>

- Statista. (2023). *Number of suspects arrested for terrorism offences in the European Union (EU) from 2010 to 2022*. <https://www.statista.com/statistics/746578/number-of-arrested-terror-suspects-eu/>
- Statista. (2024). *Terrorism in Europe - Statistics & Facts - Statista Research Department*, Oct, 9. <https://www.statista.com/topics/3788/terrorism-in-europe/>
- Subotić, M. (2010). *Određenje savremenog ekstremizma*. *Vojno delo* (62): 3. 297-313.
- Subotić M. & Dimitrijević, I. (2016). *Faktor gomile u navijačkom nasilju*. *Kultura polisa*. (13): 29. 511-526.
- Суботић М., Миленковић, М. (2018). Борба против тероризма из угла редефинисане безбедносне парадигме и теорије политике. *Војно дело* (70): 2. 466-480. <https://doi.org/10.5937/vojdela1802466S>
- Subotić, Milovan. (2021). *Feedback between militant Islamism and right-wing extremism on the example of the migrant crisis*. *Napredak* (2): 1. 33-46.
- Subotić, M. (2022). *Migracije i ekstremizam*. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Суботић, М. (2024). Ирегуларне миграције као изазов регионалној и националној безбедности. *Политика националне безбедности* (26): 1. 45-68. <https://doi.org/10.5937/pnb26-49872>
- Subotić, M. (2024a). *Zapadni Balkan u raljama nebezbednosti*. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Subotić, M. (2024b). *Contemporary migrations: Walls as a source of (in)security*. *Vojno delo* (76): 2. 19-32. <https://doi.org/10.5937/vojdela2402019S>
- Subotić, M., & Mitrevska, M. (2025). *Mediji, migracije i terorizam - neke korelacije*. *Srpska politička misao*. Advance online publication. <https://doi.org/10.5937/spm90-53502>
- Vollmer, B. (2011). *Irregular migration in the UK: Definitions, pathways and scale*. The Migration Observatory Briefing.

BETWEEN ISLAMISM AND ANTI-MIGRANT POLITICS - CONSEQUENCES OF THE MIGRANT CRISIS ON EUROPEAN AND BALKAN POLITICAL AND SECURITY ARCHITECTURE

Milovan Subotić

University of Defense, Belgrade, Serbia

Abstract: There are few events in modern European history that have influenced the continent's transformation as much as the prolonged migrant crisis, peaking in 2015. The changes, synchronized with the factors that define them more closely, are marked by political, cultural, identity, economic, and security reasons. Regardless of the various perspectives on this phenomenon from the domains of politics, science, and security

apparatus, there is general agreement on one thing – migrations have changed Europe. What remains a subject of discussion in the public sphere, but also among academics and scholars, is how this transformation occurred, what the consequences are, and how to manage them in the increasingly delicate political and security moment Europe faces today. Two qualitative indicators of the consequences that the migrant crisis has left on European soil will be analyzed in this paper. The first concerns Islamism, its aspirations, and its scope on European soil from the mid-second decade of this century. The second, equally important, indicator is the response to Islamist narratives, with a primary analysis of the adequacy of such policies for European security. Additionally, considering the aspiration to explore the consequences of the migrant crisis based on the location-based definition of the research subject, this paper analyzes the effects of the migrant crisis on the broader European area and the Balkan countries, taking into account the variability and development, identity and diversity, as well as contradictions and paradoxes involved.

Keywords: migrant crisis, Islamism, right-wing extremism, security, Europe, Balkans.

МЕЖДУ ИСЛАМИЗМОМ И АНТИМИГРАНТСКОЙ ПОЛИТИКОЙ - ПОСЛЕДСТВИЯ МИГРАНТСКОГО КРИЗИСА НА ЕВРОПЕЙСКУЮ И БАЛКАНСКУЮ ПОЛИТИЧЕСКУЮ И БЕЗОПАСНОСТНУЮ АРХИТЕКТУРУ

Милован Суботић

Университет обороны, Белград, Сербия

Аннотация: Мало каких событий в современной истории Европы оказали такое влияние на изменения континента, как продолжительный мигрантский кризис, пик которого пришелся на 2015 год. Эти изменения, синхронизированные с факторами, которые их определяют, отмечены политическими, культурными, идентификационными, экономическими и безопасностными причинами. Независимо от различных точек зрения на этот феномен в области политики, науки и безопасности, существует общее мнение по одному вопросу – миграции изменили Европу. Остается предметом обсуждения в общественном пространстве, а также среди представителей академической и научной мысли, как это произошло, каковы последствия и как ими управлять в условиях все более деликатного политического и безопасностного момента, в котором сегодня находится Европа. В этой статье будут проанализированы два качественных показателя последствий, которые мигрантский кризис оставил на европейской земле. Первый касается исламизма, его амбиций и масштабов на европейской территории с середины второй декады этого века. Второй, не менее важный показатель, связан с ответами на исламистские нарративы с первичным анализом адекватности таких политик для европейской безопасности. Кроме того, учитывая стремление исследовать последствия мигрантского кризиса на основе локального определения объекта исследования, в статье анализируются последствия мигрантского кризиса для более широкого европейского пространства и балканских стран с учетом изменчивости и развития, идентичности и разнообразия, а также противоположностей и парадоксов.

Ключевые слова: мигрантский кризис, исламизм, правый экстремизм, безопасность, Европа, Балканы.